

TE POUHERE O TE HAHİ MIHINARE KI AOTEAROA KI NIU TIRENI,

KI NGA MOUTERE O TE MOANA NUI A KIWA

I TE MEA (1) ko te Hahi te tinana ko te Karaiti te upoko, ko nga mema, ko te hunga katoa kua oti te iriiri, e whakapono ana ki te kotahitanga o te Atua, ko ona whakaputanga ko te Matua, ko te Tama, ko te Wairua Tapu - te Tokotoru Tapu, a,

- (a) ka noho hei mangai, hei kaiwhakamana, hei tohu mo tona Rangatiratanga o te Atua,
- (b) e karangatia ana ki te tuku whakamoemiti, kia mahi ma te Atua i roto ano i te kaha o te Wairua Tapu.
- (c) ko tenei te hunga whakapono, te turangawaewae mo nga iwi katoa a te Atua;

I TE MEA (2) te Hahi

- (a) he **KOTAHI**, no te mea he tinana kotahi, kotahi ano upoko, ko Ihu Karaiti,
- (b) he **TAPU**, no te mea e noho ana i roto i te minenga te Wairua Tapu, te kaitiaki i ana mahi,
- (c) he **PUTA NOA I TE AO**, no te mea e kauhautia ana ki te katoa te whakapono tuku iho tae noa ki te mutunga,
- (d) he **APOTORO**, no te mea te whakapono i heke iho i nga apotoro, a, tonoa ana ki te whakaatu i a te Karaiti ki te ao;

I TE MEA (3) kei roto i nga mahi a te Atua ma te Hahi:

- (a) ko te kauhau i te Rongopai a Ihu Karaiti,
- (b) ko te whakaako, ko te iriiri, ko te whangai i te hunga whakapono i waenganui ano i te kahui a te Ariki,
- (c) ko te manawapa ki nga rauhanga o te tangata tauawhia ki te rau o te aroha, a
- (d) ko te whakatika i nga wahi he me te whakahou i nga tikanga whakahaere o te ao, me te whakau i ta te Atua e pai ai;

I TE MEA (4) te Hahi, i tona whai kia eke ia ki te tino kotahitanga i inoia e te Karaiti, a, e tautoko ana i te mana whakahou o te Rongopai, me tona kimi

- (a) ki te neke whakamua i ana mahi,
- (b) ki te tiaki ki te whakapakari i ana whakaakoranga,
- (c) ki te whakatikatika i a ia ano,

ka whakatutuki i runga ano i nga tikanga a nga tangata e kimi nei ia ki te whakarata, ki te toomai ki roto i te purenatanga o te Karaiti;

[Kupu Whakataki]

I TE MEA (5) tenei Hahi i tupu ake ki Niu Tireni mai i tona timatanga i te wa i whakamohiotia ai a Hamuera Matenga e Ruatara ki tona iwi i Oihi, i te rohe o Pewhairangi i te tau 1814; ka timata te whakawhānui i nga mahi o te Rongopai i raro i te Hahi Mihinare, i roto hoki i te reo Māori, i waenga i te tikanga Māorii te tuatahi i raro i te whakahaere a te Ropu Hahi Mihinare; a, tuarua i muri i te taenga mai o Hoori Akuhata Herewini i te tau 1842 hei Pīhopa mo te Hahi Toopu o Ingarangi o Airana ka hora ki waenga i nga manuhiri Pākēha i roto i te reo Pākēha i waenga hoki i a ratou taonga tupu iho me a ratou tikanga a ka tapaina ko te Hahi Mihinare ka roake i runga i nga huarahi e rua i puawai ai te tikanga Māori me te tikanga Pākēha;

I TE MEA (6) na te Tiriti o Waitangi, i hainatia e nga Māori me te karauna i te tau 1840, i whakatakoto te kaupapa mo te kawanatanga me te noho o nga iwi o Aotearoa. Ko te wairua o taua Tiriti kia mahi tahi nga Māori me nga Pākēha, i raro i te kaupapa tikanga rua ki tenei whenua;

I TE MEA (7) i te tau 1840 ka whakaaetia kia watea te pupuri, te whakahaere a nga iwi o Niu Tireni i to ratou whakapono i waenga i nga peka o te Hahi o taua wa i raro hoki i a ratou ake tikanga;

I TE MEA (8) i te Hui Runanga i tu ki Akarana i te 13 o Hune i te tau 1857 i whakaae nga Pīhopa me etahi o nga Minita, Reimana hoki, e noho nei hei mangai mo te tokomaha noa o nga mema o taua Whakakotahitanga o Nga Hahi, tae atu hoki ki nga karere o te Rongopai engari kaore nei he paku wahi ki te iwi Māori, tikanga Māori ranei, ki tetahi kaupapa whakahaere hei whakahuihui i a ratou i nga wa e hiahia ana hei wahanga mo taua Hahi Toopu kia tau ai nga take, te whakahaere i nga rawa, te whakahau i nga mema kia u ki nga tikanga o te Hahi, a, he whakato, he pupuri i te Whakapono Tika hei whakakororia i te Atua Kaha Rawa, a, hei whakatairanga, hei whakanui i te Hahi o te Karaiti;

I TE MEA (9) ko te Pouhere tuatahi e ki ana ko te Whakapono me nga Hakarameta e puritia nei e te Hahi, a, he whakarite hoki i tetahi Runanga Whakahaere hei mangai mo te katoa i runga ano i nga tikanga a te hunga whai wahi atu ki te Runanga Nui o te tau 1857 hei whakatau i nga take a tenei wahanga o te Hahi ka kiia nei ko te Hīnota Matua;

I TE MEA (10) ko te rarangi tuatoru o te Pouhere tuatahi e whakaae ana kia ahei tenei wahanga o te Hahi ki te whakatakoto, whakarereke ranei, i nga ture kua takoto (haunga ano era e pa ana ki te Whakapono) kia taea ai nga ahuatanga e pa ana ki te manuhiri me te tangata whenua o Aotearoa;

I TE MEA (11) mai ano i te timatanga o Te Hahi Mihinare ki te tau 1928 ka whakaturia te Pīhopa tuatahi o Aotearoa; a, no te tau 1978 ka tukua he mana iti nei ki Te o Aotearoa; puake nga heke whakamua mo te Rongopai me te mahi minita;

I TE MEA (12) i raro i nga tikanga mahi ngatahi, tikanga rua hoki, ko te Hahi me matua:

- (a) whakatau i ana take i runga ano i nga tikanga tikanga Pākēha hoki (ara, nga ropu a-Iwi, te reo, nga ture, nga kaupapa me te whakahaere) o ia tikanga,
- (b) hikaka te wairua ki te whakarite, ki te whakawatea hoki i nga ara e kotahi ai te whakaaro,
- (c) whakaae ki te kaupapa e ahei ana ia tangata me ia tangata ki te whiriwhiri i tana i whakaae ai hei whakatinana i tana i whakapono ai;

I TE MEA (13) na Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa me Te Hīnota Whānui i whakaae tahi i te Hīnota Whānui i tu i te marama o Noema, 1990 a ka kawenata tetahi ki tetahi, ka whakaae hoki ki nga whakatikatika me nga whakahou o te Pouhere hei whakapumau i te wairua mahi tahi a te Māori raua ko te Pākēha me te kaupapa tikanga rua, a, ki te whakauru, ki te whakawhānui hoki i nga wahanga whai tikanga o te Ture Whakamana i te Hahi o Ingarangi 1928;

[Kupu Whakataki]

I TE MEA (14) i mua atu i te tau 1857, kua tu ke i te Hahi he tikanga whakahaere ki waenga i nga iwi o Merenihia. I te tau 1975, ka whakaturia te Hahi o Merenihia i raro ano i tona mana whakahaere tuturu. Whakarato rawa ki roto i te Pouhere tuatahi he wahanga e taka ai nga Pīhopatanga o nga iwi o nga moutere ki raro i te whakahaere Pākēha;

I TE MEA (15) ka timata te mahi minita a Wiremu Floyd, Minita, ki Whiti, i te tau 1870, i te tau 1925 ka whakatu he Pīhopatanga mo nga moutere (Porinihia) kia taka ki raro i te whakahaere Pākēha, i te tau 1990 ka orite te tu o te Pīhopatanga o nga moutere (Porinihia) ki nga Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha, a i te Hui Hīnota i Noema o taua tau ka tukua ki a ratou te rangatiratanga e te Hahi;

I TE MEA (16) ka tukua e te Ture Whakamana i te Hahi o Ingarangi 1928 a te Paremata o Aotearoa, he mana i tua atu i tera i poua ki rarangi tuarua, tuatoru, tuawha o te Pouhere tuatahi;

I TE MEA (17) i te tau 1967, ka ahei te Hahi Mihinare ki te tuhono i te whakawhanaungatanga i waenga i te Hahi Perehipiteriana, i te Hahi Weteriana, i te Hahi Associated Churches of Christ, me te Hahi Congregational Union; i te tau 1986, ka timata te kaupapa whakawhanaunga; a mau tonu nei te inoi me te whai i te kotahitanga i inoia e te Karaiti;

I TE MEA (18) tenei Hahi he peka i heke iho i te kahui o te Hahi Mihinare puta noa i te ao, he puninga hoki no nga Pīhopatanga tutahi, no nga Porowini me nga Hahi Takiwa e paiheretia nei e te Pīhopatanga o Kanatapere, a, e tauawhi ana tetahi i tetahi i roto i a ratou ahuatanga me nga hiki whakamua i raro i te wairua tautawhi, wairua taurima hoki;

[Kupu Whakataki]

NA REIRA ko nga Pīhopa, ko nga Minita me nga Reimana o roto i Te Hīnota Whānui e hui nei e **KI PONO ANA, E TAUTOKO ANA**, a, e whakau ana penei i tenei e whai ake nei:

WAHANGA A

Ko nga mema o te Hahi Mihinare ki Aotearoa ki Niu Tireni me nga Moutere o Te Moana Nui a Kiwa, ko Te Pīhopatanga o Aotearoa, ko nga Pīhopatanga o Niu Tireni ko nga Pīhopatanga o Te Moana Nui a Kiwa.

Ko nga Ritenga Pumau i poua mo te Hahi ki te Pouhere i tauawhitia i te 13 o Hune, 1857 e te Hui Runanga i tu ki Akarana, na, e horahia atu nei ano, e whai mana ana, e hangai ana ki tenei Hahi.

E kore hoki e ahei tetahi mea i poua, i whakaarohia i roto i etahi atu wahanga o te Pouhere te whakakahore, te whakaiti ranei i te tino mana i te wero ranei o nga whakatakoto o nga Rarangi Tuatahi, Tuarima, Tuaeono ranei o tenei Pouhere, (ara, nga mana i tukua i raro i te Ture Whakamana i te Hahi o Ingarangi, 1928, hei whakaritenga mo aua mana i uhia mai i raro i nga Rarangi Tuarua, Tuatoru, Tuawha o tenei Pouhere) me nga whakatakoto o te Ture Whakamana, a pa mai he tautohe, he awangawanga ranei ko nga whakatakoto o aua Rarangi Tuatahi, Tuarima, Tuaeono me te Ture Whakamana hei muanga.

[Wahanga A]

NGA RITENGA PUMAU

1. *Ko tenei wahanga o te Hahi Toopu o Ingarangi me Airana i Aotearoa nei e tamau ana i te Whakapono i nga Hakarameta a Te Karaiti i runga i ta te Ariki i whakahau ai i roto i Tana Kupu Tapu, na, i te mea kua riro mai, kua whakamaramatia aua mea e te Hahi Toopu o Ingarangi me Airana i te pukapuka Rawiri nga tikanga me nga ahuatanga mo te Momotu tangata hei Pīhopa, hei Pirihi, hei Rikona, tapiri atu nga Whakarohetanga toru tekau ma iwa o te Whakapono. Na, ka puritia, ka tamaua e te Hīnota Whānui tera ka whakaturia hei runanga whakahaere mo tenei wahanga o taua Hahi, te Whakapono me nga Hakarameta a te Karaiti, e kore hoki e ahei ki te whakarereke i te wahanga o Te Paipera kua tautapaina, i nga Ohaki hoki a te Hahi i runga ake nei: (1857)*

2. **HE AHA KOA** ia kia kua tetahi whakatakoto e aukati i te whakaae a Te Hīnota Whānui ki te whakarereke i nga Ohaki i runga ake nei, i te wahanga ranei o te Paipera ka whakaaetia e te Hahi Toopu o Ingarangi me Airana, i raro i te whakaae a te Karauna me te Hui Runanga o Ingarangi i te wa e rite ana. (1857)
3. **HE AHA KOA**, ina whakawhiwhia mai he Raihana e te Karauna ki tenei wahanga o te Hahi o Ingarangi e ahei ai tana whakahou, whakarereke ranei i nga ture kua takoto (haunga nga mea e pa ana ki te Whakapono) kia hangai ai nga ahuatanga o tenei motu me ona tangata whenua, ka ahei tenei wahanga o taua Hahi ki te kapo mai i taua mana. (1857)
4. **I TE MEA** kua puta nga whakaaro a etahi tohunga rongonui o te ture ki Ingarangi tera pea ka pa te raru ki nga hautaonga a te Hahi ki Aotearoa, ki te kahore e waihangatia tetahi ritenga mo te tupono noa o te wehe mai o Aotearoa i Ingarangi, mo te whakarereke ranei o te noho a te Hahi ki te Kawanatanga o Ingarangi me Airana, ka ahei Te Hīnota Whānui i runga i tona tino rangatiratanga ki te whakarereke i nga Whakarohe, i nga karakia me nga kawa o tenei wahanga o te Hahi Toopu o Ingarangi me Airana i Aotearoa nei i runga i nga hahautanga o te wa, ki te whakarereke ranei i te Paipera kua whakaaetia nei i runga i tana i whakaaro ai. (1857)

Waihoki ka whakatau, ka whakatakoto aua **PĪHOPA**, aua **MINITA** me aua **REIMANA** i nga mea e whai ake nei:

5. Ka whakaturia he Runanga Whakahaere mo nga tikanga a te Hahi, kia tapaina ko Te Hīnota Whānui o te Wahanga ki Aotearoa, o te Hahi Toopu o Ingarangi me Airana i raro i nga karangatanga tokotoru, ara, i nga **PĪHOPA**, i nga **MINITA**, me nga **REIMANA**, a ma te whakaae a aua karangatanga tokotoru ka ahei te here i te Hīnota ki raro i nga whakatau, i nga hunga katoa hoki e whakaae nei ki tona mana. (1857)
6. Ko nga whakarite i runga ake nei ka kīia he **RITENGA PUMAU**, a, kahore he mana o Te Hīnota Whānui, o tetahi Hīnota Pihopatanga ki te whakarereke, ki te unu, ki te tapiri atu, ki te whakaiti i tetahi o enei. (1857)

[Nga Ritenga Pumau]

Waihoki, ka whakatau ano, ka whakatakoto nga **PĪHOPA**, nga **MINITA**, nga **REIMANA** o Te Hīnota Whānui, i nga mea e whai ake nei:

NGA TAPIRI

WAHANGA B

I raro i nga whakaritenga o te Ture Whakamana o te Hahi Mihinare, 1928, me nga Ritenga Pumau -

1. E pupuri ana e u ana tenei Hahi ki te Whakapono me nga Hakarameta a te Karaiti pera i ta te Atua i whakahau ai i roto i te Karaipiture, a pera ano hoki i tana i whakamarama ai i roto i
  - Te Pukapuka o Nga Inoi 1662
  - Te Rawiri
  - Te Tikanga mo te Momotu i te Pihopa, i te Pirihi, i te Rikona
  - Nga Whakarohe toru tekau ma iwa
  - He Karakia Mihinare o Aotearoa.
2. Ko Te Hīnota Whānui ano hoki ka pupuri ka u ki te Whakapono me nga Hakarameta a te Karaiti kua whakahuatia ake nei.

[Wahanga B]

3. E kore te Hīnota Whānui e ahei ki te whakarereke i te Karaipiture Tapu kua whakaaetia nei, no te mea ko tenei te Paipera Tapu i taia ki Ingarangi i te tau 1611, e kiia nei Ko Te Paipera Tapu, otira, ka ahei ia ki te whakahau, whakaae ranei kia panuitia etahi atu o nga Karaipiture Tapu i roto i nga Karakia Nui, i runga i nga ritenga e whai ake nei.
4. E kore te Hīnota Whānui e ahei ki te whakarereke i nga Ohaki, ara, era e kiia nei ko te Rawiri, ko te tikanga Momotu, ko nga Whakarohe i whakapuakina i nga Ritenga Pumau o tenei Pouhere, ara, ki era kua oti nei te whakarereke, te tapiri atu, te whakaiti mai, tapiri atu ki era Ohaki kua waihangatia, kua whakaaetia hoki i tua atu i te whakaritenga e whai ake nei.
5. Ka whai mana te Hīnota Whānui, i nga wa e rite ana, i runga i nga ahuatanga, kia eke hoki ki ta ratou i manako ai, otira kia taka tonu ki raro i nga Ritenga o te Pouhere, o te Ture Whakamana hoki kua tohungia i runga ake nei; te whakarereke, te tapiri atu, te whakaiti, i nga Ohaki, i tetahi hoki, i etahi ranei o aua Ohaki, i tetahi wahi, i etahi wahi ranei, ki te waihanga, ki te whakaae Ohaki hou hei whakahou, hei riiwhi ranei mo nga mea tawhito mo etahi wahanga ranei o era, hei kawenga ma te Hahi me ona wahanga ranei; waihoki ki te whakahau, ki te tuku hei kawenga i nga Karakia Nui, nga wahanga me wahi o te Paipera i tua atu o te Paipera kua whakaaetia nei:

Otira, kia maumahara, kahore tenei Rarangi o nga Ritenga e whakamana ana, e mea ana ranei kia whai mana te Hīnota Whānui ki te whakataha i te Whakapono, i nga Hakarameta a te Karaiti i tautuhia ki nga Ritenga Pumau o tenei Pouhere.

6. Ko aua whakarereke, tapiri, whakaiti, waihanga, whakatakoto, whakahau, whakaae ranei, ka kiia i mahia tikatia, i mahia ponotia, i whakamana i runga i te Rarangi tuarima o te Wahanga B o tenei Pouhere, mehemea -

- (a) Kua takoto ki te aroaro o te Hīnota Whānui i tetahi o ana nohoanga tetahi kaupapa totika mo te whakarereke, tapiri, whakaiti, waihanga, whakatakoto, whakahau, whakaae i runga i te koingo kia whakamohiotia nga Hīnota o nga Pihopatanga, me Te Runanganui o Te Pihopatanga o Aotearoa; a, i muri atu
- (b) Ko Te Runanganui o Te Pihopatanga o Aotearoa, ko te Pihopatanga o te tikanga o nga moutere me te nuinga o nga Hīnota o nga Pihopatanga o te Tikanga Pākēha kua whakaae ki nga kaupapa i whakamohiotia ki a ratou; a, i muri atu
- (c) Ko te Hīnota Whānui i te noho i muri mai i Te Pooti whakahou i ona mema, a, i muri mai hoki i te whakaaenga o taua kaupapa e nga mema tawhito, a, ka riro te whakatau i te 66 o rau o nga mema o ia whare o te Hīnota.

Otira, kia maumahara ano kia kaua e iti ake i te kotahi tau e nuku atu ranei i te rima tau, mai i te whakaaetanga tuatahi me tona pounga whakamutunga e te Hīnota Whānui.

- (d) Ko nga ritenga o te Wahanga C, Ture 1, o nga Ture o te Hīnota Whānui kei te mana, (ko aua ritenga ranei tera ka whakatikaia e te Hīnota Whānui i muri nei) mehemea i mahia ponotia kia hangai ai ki nga ahuatanga katoa, ki nga huri o te ao;
- (e) Kia -
  - (i) Pau te tau kotahi (mai i te ra i poua ai e te Hīnota Whānui taua kaupapa i raro i te Kowae (c) o tenei wahanga) a, kahore he tono whakahe taua kaupapa i raro i nga whakatakoto o te wahanga tuarima o te Ture Whakamana ki te aroaro o te Runanga Whakamana Ture i tautapaina i raro i taua wahanga, i te mea kei te whakapaetia he poka ke taua ritenga i te Whakapono me nga Hakarameta a te Karaiti i tautuhia ki nga Ritenga Pumau o te Pouhere;
  - (ii) Waihoki, kua takoto taua tono whakahe i roto i te wa whakarite, ka whakakahoretia taua tono.

[Wahanga B]

NGA RITENGA PAHEKE NOA

WAHANGA C

1. Mai i te tau 1990, me hui te Hīnota Whānui i ia tau takirua i te wa, me te wahi i whakaritea e te Hīnota Whānui mo taua hui.
2. Me tu he pooti hou i mua mai i ia hui tau takirua o te Hīnota Whānui i runga i nga ritenga, a nga wa ano hoki i whakaritea e te Hīnota Whānui.
3. I raro i nga whakarite o te Rarangi tuarima o nga Ritenga Pumau, ka ahei ia Pīhopatanga o te tikanga Pākēha ki te whakatu mema mo te Hīnota Whānui i roto i ia whare o nga Pīhopa, Minita, Reimana. Ma tena whare, ma tena whare ano o ia Pīhopatanga e whakatu ona mema i raro i nga ritenga i poua e ia Pīhopatanga . E ahei ana hoki ia Pīhopatanga ki te whakatu i tetahi Pīhopa, Pīhopa tokomaha ranei, i nga Minita tokorua, i nga Reimana tokotoru¹. Ka ahei ano etahi o nga Pīhopatanga ki te whakarahi atu i nga mema o ia whare o tana Pīhopatanga engari ma te Hīnota Whānui e whakaae te nui i tena wa i tena wa.
4. I raro i nga whakarite a te Wahanga tuarima o nga Ritenga Pumau o te Pouhere, e ahei ana Te Pīhopatanga o Aotearoa ki te whakatu mema mo te Hīnota Whānui i roto i ia whare o nga Pīhopa, Minita, Reimana hoki. Ma tena whare, ma tena whare ano o Te Pīhopatanga e whakatu ona ake mema i runga i nga tikanga i poua e Te Pīhopatanga .

Ma Te Pīhopa o Aotearoa i te tau i mua atu i te hui a te Hīnota Whānui e whakamohio ki te Pīhopa Mātāmua te nui o ia whare o Te Pīhopatanga o Aotearoa ki te hui a te Hīnota Whānui i te tau e tu mai nei.

5. I raro ano i nga whakarite a te Wahanga tuarima o nga Ritenga Pumau o te Pouhere, e ahei ana te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere ki te whakatu mema mo te Hīnota Whānui i roto i ia whare o nga Pīhopa, Minita, Reimana. Ma ia whare ano o te Pīhopatanga o Nga Moutere e whakatu ona ake mema i runga i nga ritenga i poua e taua Pīhopatanga .

Ma te Pīhopa o te Tikanga o Nga Moutere i te tau i mua atu i te hui a te Hīnota Whānui e whakamohio ki te Pīhopa Mātāmua te nui o ia whare o taua Pīhopatanga ki te hui a te Hīnota Whānui i te tau e tu mai nei.

6. Ma te nuinga o nga mema o ia o nga whare tokotoru e whakaae nga Ture katoa o te Hīnota Whānui. Na, mehemea hoki e tonoa ana e tetahi mema o te Hīnota Whānui, ma te whakaae a te nuinga o nga mema o Te Pīhopatanga o Aotearoa, me te nuinga o nga mema o te Pīhopatanga o Nga Moutere i Te Moana Nui a Kiwa, me te nuinga hoki o nga mema o ia Pīhopatanga o Niu Tireni ara, ma nga mea kei reira i taua wa e pooti ana hoki i taua huihuinga tautapa. Na, mehemea hoki ka nohopuku mahue ake te pooti a nga mema katoa o Te Pīhopatanga o Aotearoa, nga mema ranei o te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere, nga mema o nga Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha ranei, ka meinga taua ture kua whakaaetia e te nuinga.
7. Ma te Hīnota Whānui e whakatau ko wai e tika ana, e ahei ana ki te uru atu ki ana whakahaere, ki te whakatau i to ratou tika ki to ratou ahei kia uru atu ki tetahi Roopu i raro i ana whakahaere, e whakaae ana ranei ki te mana o te Hīnota Whānui i roto i nga whakatere katoa.

HE AHA KOA, me maatua iriiri nga mema katoa o te Hīnota Whānui.

[Wahanga C]

---

¹ Statute 629, 2002

8. E ahei ana te Hīnota Whānui ki te whakawhanaunga atu ki nga Pīhopatanga katoa tera ka whakaturia ki tetahi moutere o te Moana Nui A Kiwa, i runga i nga whakatakoto, i nga ahuatanga, whiti atu hoki ki te whakaurunga mai ki te Hīnota Whānui, i runga i tana i whakarite ai i roto i ia wa.
9. He mana tino rangatira to te Hīnota Whānui ki te waihanga ture kahore nei e taupatupatu ana ki te Pouhere, engari, e totika ana hei whakatikatika, hei whakahaere tikanga, hei mea e totika ai tenei Hahi. Na, e whai mana ana hoki ki waihanga i aua ture katoa nei e taupatupatu ana ki tenei Pouhere, a, e totika ana i nga wa e rite ana mo te whakahaere hautaonga, mo te tohutohu i nga hunga whai turanga, mo te tango koha, mo te whakahaere poari me era atu take e rite ana.
10. Ma te Hīnota Whānui e whakatu he Roopu Whiriwhiri Take hei whakatatu i nga tautohe e pa ana ki te Whakapono, ki nga Whakatikatika, a, ka ahei ki te whakatu Kooti Pira hei arohi i nga whakatau a aua Roopu Whiriwhiri Take.
11. Ko nga Ture katoa i whakaaetia e nga Hīnota o nga Pīhopatanga katoa me Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa kia ai te whakamana hei Ture Tumau mo te Hīnota Whānui, ka mauria, ka whakaaetia ko tona mana hei te mana tonu o tetahi Ture Tumau a te Hīnota Whānui.

HE AHA KOA e kore e taea e tetahi Ture Tumau te whakarereke, te whakataha ranei i tetahi ritenga o te Pouhere.

12. Ka whakaturia tetahi, ko etahi ranei nga Pīhopa Mātāmua i raro i nga ritenga, i te mana tuku iho o te Hīnota Whānui i raro hoki i te whakarite a ona Ture Tumau.
13. Mehemea ka tupono kia tutahanga te turanga o te Pīhopa Mātāmua, o nga Pīhopa Mātāmua ranei, i o ratou ngaro atu i Aotearoa nei, i te Pīhopatanga o nga moutere ranei, me te kore ranei e taea te kawhe i tana mahi, i raro i tenei Pouhere, ka riro ana kawenga ma te Pīhopa Aporei o Aotearoa o te Pīhopatanga o nga moutere ranei e whakatutuki mehemea taea, e whakaaetia ranei e taua Pīhopa Aporei, te muanga o nga Pīhopa kei te takatu ki te mahi, tona muanga he mea taki mai i te ra i motuhia ai hei Pīhopa.
14. Kua e poka ke te whakaako, te whakato, a tetahi tangata i te Whakapono, e morihariha ana ki aua Whakapono me aua Hakarameta a te Karaiti e taumaua nei e te Hahi, ko taua tangata kei te whakaae nei ki te mana o te Hīnota Whānui, e kore e ahei taua tangata ki te whakamahi noa i nga putea moni, i nga hautaonga ranei kei raro i te mana o te Hīnota Whānui.

HE AHA KOA ko te whakamahi huirua ki nga Hahi Karaitiana mo nga putea me nga hautaonga, taua whakahaere i tautokona e te Pīhopa me te Komiti Tumuaki o taua Pīhopatanga, e Te Pīhopa ranei o Aotearoa me tona Runanga Whaiti, e te Runanga Whaiti o te Runanga Whānui ranei, e kore e tau te he.

15. E kore tetahi tangata e ahei kia whakawhiwhia ki tetahi raihana, ki tetahi whakaae ranei i raro i te mana o te Hīnota Whānui, ki te whiwhi ranei ki tetahi turanga i raro i taua mana, te whiwhi utu, hua ranei i takea mai i nga hautaonga tamau a taua tira kahurangi kia haina ra ano taua tangata i te pukapuka whakapuaki i tona tuhono me tona tutohu ki te mana o te Hīnota Whānui i runga i te Kahiti e hora nei i te whakamutunga o tenei rarangi, i roto ranei i etahi kupu taurite atu. Ko tetahi whakamarama mo tenei kupu mo te 'Turanga', i raro i enei ritenga, ko te turanga mema a tetahi ki runga i nga Hīnota, runanga, komiti pariha, poari, komihana, kaunihera, ki tetahi roopu ranei i taurite ki enei kei raro nei i te mana whakahaere o te Hīnota Whānui. Ko aua turanga mema, turanga huhua me whakawatea, ko nga raihana me nga whakaae ka whakamutua mehemea taua kaupupuri ka whakakahore, ka kore ranei e haina i taua pukapuka whakapuaki i raro i te tono a tetahi tangata, tangata ranei i whakamana i raro i te Hīnota Whānui.

[Wahanga C]

**TE WHAKAAETANGA KIA TUHONO ATU, KIA TUOHU KI RARO
I NGA WHAKAHAERE A TENEI WAHANGA O TE HAHĪ A TE KARAITI
KO TE PĪHOPATANGA O AOTEAROA
KO NGA PĪHOPATANGA O TE TIKANGA PĀKĒHA
ME TE PĪHOPATANGA O TE TIKANGA O NGA MOUTERE**

E TINO WHAKAAE ANA AHAU, A ..... [Ingoa], kia tuohu ki raro i te mana o te Hīnota Whānui o tenei Hahi i poua nei ki raro i Te Pouhere i whakaaetia i te 13 o nga ra o Hune, 1857, a i whakahoutia, i whakatikaia i aua wa e rite ana; ki nga ritenga hoki o taua Pouhere i aua wa e mana ana aua ritenga, ki tona ekenga atu ki te mana me nga ritenga e hangai ana ki te turanga o ....., ki te turanga mema o ..... ki etahi atu turanga, turanga mema ranei tera e puritia e ahau.

NA, e whakaae ana hoki ahau ki nga here a nga Ture katoa tera ka tukua mai i raro i te mana o te Hīnota Whānui mo nga take e hangai ana ki taku turanga, turanga mema hoki i te wa e turia ana e ahau.

NA, tenei ahau te whakaae nei kia tupono noa ka turia e ahau tetahi o aua turanga, turanga mema ranei, ka tuku ahau ki raro mo taua turanga, turanga mema ranei tapiri atu ki nga tika, me nga utu e pa ana ki taua turanga ina tonoa mai ahau e te Hīnota Whānui, a tetahi tangata, tangata ranei i whakahaua mai i raro i tona mana.

Naku tenei tuku rangatira i tenei ra ..... o ..... i te aroaro o:

[Wahanga C]

WAHANGA D

O Te Pīhopatanga o Aotearoa

1. I roto i te Hahi ka ahei Te Pīhopatanga o Aotearoa ki te tauawhi i te hunga katoa e noho ana i runga i te tikanga Māori, me te neke whakamua i nga mahi i roto i taua Tikanga.

Ka whai mana Te Pīhopatanga ki te whakatu, ki te whakarite, ki te whakakaupapa i ana whakahaere katoa i nga wa e rite ana.

2. I runga i te kaupapa o tenei kii tauranga o te Pouhere, ka ahei Te Pīhopatanga o Aotearoa i roto i ona wehewehenga ki te mahi ngatahi me nga Pīhopatanga katoa o te Tikanga Pākēha me te Tikanga o Nga Moutere.

3. E ahei ana te tangata me era atu roopu o te Hahi ki te noho i raro i te mana whakahaere o nga tikanga e rua mehemea e whakaae ana aua tikanga.

4. Ma Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa e whakatinana enei kaupapa. Me whai reo ki roto i Te Runanga nga Pīhopa, me nga Minita, me nga Reimana o Te Pīhopatanga o Aotearoa. Ka mana enei whakarite mehemea e whakaae ana te nuinga o ia Whare, apiti atu ki Te Pīhopa.

[Wahanga D]

WAHANGA E

O Nga Pīhopatanga

1. I roto i te Hahi ka ahei nga Pīhopatanga ki te tauawhi i te hunga katoa e noho ana i runga i te tikanga Pākēha, me te neke whakamua i nga mahi i roto i taua Tikanga.

Ka whai mana nga Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha ki te whakatu, ki te whakarite, ki te whakakaupapa i ana whakahaere katoa i nga wa e rite ana.

I roto o Aotearoa, kei te Hīnota Whānui, kei tetahi roopu ranei i tohungia e ia, te mana whakarereke i nga rohe o nga Pīhopatanga, te whakahou, te tuhono ranei i nga Pīhopatanga mehemea ka whakaaetia e aua Pīhopatanga e hangai nei aua tikanga ki a ratou.

2. I runga i te kaupapa o tenei kii tauranga o te Pouhere ka ahei nga Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha i roto i o ratou wehewehenga ki te mahi ngatahi me Te Pīhopatanga o Aotearoa me te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere.

3. E ahei ana te tangata me era atu roopu o te Hahi ki te noho i raro i te mana whakahaere o nga tikanga e rua mehemea e whakaae ana aua tikanga.

4. E ahei ana tetahi roopu tautapa o ia Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha kia mene mai ki tetahi Hui Hīnota, ko taua hui mo nga Whare e toru, ara, mo nga Pīhopa, mo nga Minita, mo nga Reimana. Ka whai mana ia Hīnota o Te Tikanga Pākēha ki te hanga i etahi ture whakaae noa tia, mo nga Pīhopatanga.

[Wahanga E]

WAHANGA F

O Te Pīhopatanga o Porinihia

1. I roto i te Hahi ka ahei te Pīhopatanga o Nga Moutere ki te turanga renarena, taurite, tuhono, ki te tauawhi i te hunga katoa e noho ana i runga i te tikanga o nga moutere o te Moana Nui a Kiwa me te neke whakamua i nga mahi i roto i taua Tikanga.

Ka whai mana te Pīhopatanga o Nga Moutere o Te Moana Nui a Kiwa ki te whakatu, ki te whakarite, ki te whakakaupapa, i ana whakahaere katoa i nga wa e rite ana.

E ahei ana Te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere i raro i te whakaae a te Hīnota Whānui ki te wawahi i a ia hei Pīhopatanga tokomaha, na, whai muri atu, e ahei ana aua Pīhopatanga ki te whakarereke i o ratou rohe, ki te wawahi, ki te whakatoopu ranei mehemea e whakaae ana aua Pīhopatanga.

2. I runga i te kaupapa o tenei kii tauranga o te Pouhere ka ahei te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere i roto i ona wehewehenga ki te mahi ngatahi me Te Pīhopatanga o Aotearoa me nga Pīhopatanga katoa o te Tikanga Pākēha.

3. E ahei ana te tangata me era atu roopu o te Hahi ki te noho i raro i te mana whakahaere o nga tikanga e rua mehemea e whakaae ana aua tikanga.

[Wahanga F]

[Aotearoa ...

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o Te Pīhopa o Aotearoa ka ahei Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa ki te whakatakoto kaupapa mo te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki Te Pīhopatanga .

HE AHA KOA kei roto i Te Pīhopatanga etahi minita, whakaminenga ranei, o etahi Hahi kua whakaaetia nei e te Hīnota Whānui, ka ahei tonu Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa ki te whakatakoto ritenga kia whai mana ai te reo me te turanga o taua minita, reimana ranei, i roto i nga whakahaere o Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa.

Engari rawa, i nga take e whai ake nei, kahore enei e whai wahi i roto i nga tatai:

(a) Wahanga B, Rarangi 6(b) (whakahou i nga Whakahaere Tikanga)

(b) Wahanga D, Rarangi 9 me 10 (whakaingoa tangata hei Pīhopa)

(c) Wahanga G, Rarangi 4 (whakatika te Pouhere)

(d) Nga take e pa ana i te Ture Whakamana I te Hahi o Ingarangi, 1928.

5. Ma Te Pīhopatanga o Aotearoa e whakatinana enei kaupapa kia whai reo ki roto i nga Hui Amorangi nga Pīhopa, nga Minita me nga Reimana. Ka mana nga whakarite o aua Hui Amorangi mehemea e whakaae ana te nuinga o ia Whare apiti atu ki te Pīhopa.

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu Te Runanganui o Te Pīhopa-tanga o Aotearoa ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hui Amorangi o taua takiwa ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hui Amorangi.

[Wahanga D]

[Nga Pīhopatanga ...

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu te Hīnota Whānui ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hīnota ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hīnota.

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu te Hīnota Whānui ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hīnota ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hīnota.

Engari rawa, i nga take e whai ake nei, kahore enei e whai wahi i roto i nga tatai:

(a) Wahanga B, Rarangi 6(b) (whakahou i nga Whakahaere Tikanga)

(b) Wahanga D, Rarangi 9 me 10 (whakaingoa tangata hei Pīhopa)

(c) Wahanga G, Rarangi 4 (whakatika te Pouhere)

(d) Nga take e pa ana i te Ture Whakamana I te Hahi o Ingarangi, 1928.

5. Ma nga Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha e whakatinana enei kaupapa, kia whai reo ki roto i nga Hīnota nga Pīhopa, nga Minita me nga Reimana. Ka mana nga whakarite o aua Hīnota mehemea e whakaae ana te nuinga o ia Whare apiti atu ki te Pīhopa.

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu te Hīnota Whānui ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hīnota ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hīnota.

[Wahanga E]

[Porinihia ...

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu te Hīnota Whānui ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hīnota ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hīnota.

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu te Hīnota Whānui ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hīnota ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hīnota.

Engari rawa, i nga take e whai ake nei, kahore enei e whai wahi i roto i nga tatai:

(a) Wahanga B, Rarangi 6(b) (whakahou i nga Whakahaere Tikanga)

(b) Wahanga D, Rarangi 9 me 10 (whakaingoa tangata hei Pīhopa)

(c) Wahanga G, Rarangi 4 (whakatika te Pouhere)

(d) Nga take e pa ana i te Ture Whakamana I te Hahi o Ingarangi, 1928.

5. Ma te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere e whakatinana enei kaupapa, kia whai reo ki roto i te Hīnota nga Pīhopa, nga Minita me nga Reimana. Ka mana nga whakarite o taua Hīnota mehemea e whakaae ana te nuinga o ia Whare apiti atu ki te Pīhopa.

HE AHA KOA ka tupono kei te noho watea te turanga o tetahi Pīhopa ka ahei tonu te Hīnota Whānui ki te whakatakoto kaupapa kia whai mana ai te Hīnota ki te whakahaere i nga mahi e pa mai ana ki taua Hīnota.

[Wahanga F]

[Aotearoa...

HE AHA KOA kei roto i Te Pīhopatanga etahi minita, reimana ranei, o etahi Hahi kua whakaaetia nei e te Hīnota Whānui, ka ahei tonu Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa ki te whakatakoto ritenga kia whai mana ai te reo me te turanga o taua minita, reimana ranei, i roto i nga whakahaere o aua Hui Amorangi. Engari rawa, i nga take e whai ake nei, kahore enei e whai wahi i roto i nga tatai:

(a) Wahanga B Rarangi 6(b) (whakahou i nga Whakahaere Tikanga)

(b) Wahanga D Rarangi 9 me 10 (whakaingoa tangata hei Pīhopa)

(c) Wahanga G Rarangi 4 (whakatika te Pouhere)

(d) Nga take e pa mai ana i te Ture Whakamana i te Hahi o Ingarangi, 1928.

6. Ka ahei te Hīnota Whānui ki te tuku mana ki Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa, ki tetahi atu roopu ranei o Te Pīhopatanga o Aotearoa mo tetahi ritenga, mo nga ritenga Whānui ranei, (te mea e tika ana), i raro ranei i nga ture Whānui tera ka whakatakotoria i te wa e rite ana, aua mana i tukua ki te Hīnota Whānui e tenei Pouhere.

7. Ka ahei Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa i raro i tona mana tuku, te hapai i taua mana ki te waihanga ture kahore nei e tauwhainga ana ki te Pouhere, ki nga Ture Tumau, ki nga Ture whakahaere a te Hīnota Whānui, kia ai te whakatikatika, te whakahaere i te Hahi i raro i Te Pīhopatanga o Aotearoa.

[Wahanga D]

[Nga Pīhopatanga ...

HE AHA KOA kei roto i aua Pīhopatanga etahi minita, reimana ranei, o etahi Hahi kua whakaaetia nei e te Hīnota Whānui, ka ahei tonu aua Hīnota ki te whakatakoto ritenga kia whai mana ai te reo me te turanga o taua minita, reimana ranei, i roto i nga whakahaere o aua Hīnota. Engari rawa, i nga take e whai ake nei, kahore enei e whai wahi i roto i nga tatai:

(a) Wahanga B Rarangi 6(b) (whakahou i nga Whakahaere Tikanga)

(b) Wahanga E Rarangi 9 me 10 (whakaingoa tangata hei Pīhopa)

(c) Wahanga G Rarangi 4 (whakatika te Pouhere)

(d) Nga take e pa mai ana i te Ture Whakamana i te Hahi o Ingarangi, 1928.

6. Ka ahei te Hīnota Whānui ki te tuku mana ki tetahi Hui Hīnota, Hīnota Pīhopatanga, ki tetahi Poari, Komihana, Roopu ranei, mo tetahi ritenga, mo nga ritenga Whānui ranei, (te mea e tika ana), i raro ranei i nga ture Whānui tera ka whakatakotoria i te wa e rite ana aua mana i tukua ki te Hīnota Whānui e tenei Pouhere.

7. I tua mai i nga paihere mo ia Pīhopatanga, ka ahei nga Hīnota o nga Pīhopatanga ki te whakahaere, ki te waihanga ture kahore nei e tauwhainga ana ki tenei Pouhere, ki tetahi Ture Tumau, ture ranei a te Hīnota Whānui kia ai ta ratou hapai i nga whakahaere totika mo te Hahi i aua Pīhopatanga.

[Wahanga E]

Porinihia...

HE AHA KOA kei roto i aua Pīhopatanga etahi minita, reimana ranei, o etahi Hahi kua whakaaetia nei e te Hīnota Whānui, ka ahei tonu taua Hīnota ki te whakatakoto ritenga kia whai mana ai te reo me te turanga o taua minita, reimana ranei, i roto i nga whakahaere o taua Hīnota. Engari rawa, i nga take e whai ake nei, kahore enei e whai wahi i roto i nga tatai:

(a) Wahanga B Rarangi 6(b) (whakahou i nga Whakahaere Tikanga)

(b) Wahanga F Rarangi 9 me 10 (whakaingoa tangata hei Pīhopa)

(c) Wahanga G Rarangi 4 (whakatika te Pouhere)

(d) Nga take e pa mai ana i te Ture Whakamana i te Hahi o Ingarangi, 1928.

6. Ka ahei te Hīnota Whānui ki te tuku mana ki te Hīnota o te Tikanga o Nga Moutere o Te Moana Nui a Kiwa, ki tetahi Poari, Komihana, Roopu ranei, mo tetahi ritenga, mo nga ritenga Whānui ranei, (te mea e tika ana), i raro ranei i nga ture Whānui tera ka whakatakotoria i te wa e rite ana aua mana i tukua ki te Hīnota Whānui e tenei Pouhere.

7. I tua mai i nga paihere mo te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere, ka ahei te Hīnota o te Pīhopatanga ki te whakahaere, ki te waihanga ture kahore nei e tauwhainga ana ki tenei Pouhere, ki tetahi Ture Tumau, ture ranei a te Hīnota Whānui kia ai ta ratou hapai i nga whakahaere totika mo te Hahi i taua Pīhopatanga.

[Wahanga F]

[Aotearoa...

HE AHA KOA ko tetahi tangata, ko etahi tangata ranei e pa pouri ana ki tetahi hanga, ki tetahi whakatau ranei a Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa e ahei ana ki te tono ki te Hīnota Whānui, ki tetahi Poari, Kooti Pira i whakaturia e te Hīnota Whānui mo taua ahuatanga, a ma te Hīnota Whānui, ma te Kooti Pira ranei te whakatau whakamutungā mo aua tono.

8. Ka whai mana te Hīnota Whānui ki te waihanga ture whakahaere, whakarereke, whakakahore, whakahou ranei i nga ture kua oti ke te waihanga e Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa, e tetahi Hui Amorangi ranei.

9. I nga wa e rapua ai he kaiwhakakapi i te turanga o Te Pīhopa o Aotearoa mo Te Pīhopatanga o Aotearoa ma te Pīhopa Mātāmua e karanga, e whakahaere i tetahi hui ma 'Te Runanga Tohu', mana ranei e tohu tona Apiha hei kaiwhakahaere.

Ko nga mema mo taua Runanga Tohu ko te hunga e ahei ana ki te pooti i runga i Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa, a, kei a ratou te tikanga whiriwhiri, whakahaere, whakatau, whakaingoa hoki i taua tangata.

Ko te tuku ingoa kia whakaaetia tetahi tangata hei Pīhopa me whai i raro i nga ritenga o tenei Pouhere.

10. I nga wa e rapua ai he tangata hei Pīhopa mo tetahi Hui Amorangi i tua atu i Te Pīhopa o Aotearoa, ma Te Pīhopa o Aotearoa e karanga, e whakahaere tetahi hui ma 'Te Runanga Tohu' mana ranei e tohu tona Apiha hei kaiwhakahaere.

[Wahanga D]

[Nga Pīhopatanga ...

HE AHA KOA ko tetahi tangata, ko etahi tangata ranei e pa pouri ana ki tetahi hanga, ki tetahi whakatau ranei a tetahi Hīnota Pīhopatanga e ahei ana ki te tono ki te Hīnota Whānui, ki tetahi Poari, Kooti Pira i whakaturia e te Hīnota Whānui mo taua ahuatanga, a ma te Hīnota Whānui, ma te Kooti Pira ranei te whakatau whakamutungā mo aua tono.

8. Ka whai mana te Hīnota Whānui ki te waihanga ture whakahaere, whakarereke, whakakahore, whakahou ranei i nga ture kua oti ke te waihanga e te Hui Hīnota, te Hīnota Pīhopatanga ranei.

9. [tohungia]

10. I nga wa e rapua ai he tangata hei whakakapi i te turanga Pīhopa mo tetahi Pīhopatanga, ma te Pīhopa Mātāmua e karanga, e whakahaere 'Te Runanga Tohu', e tohu ranei i tona Apiha hei kaiwhakahaere, ko nga mema mo taua Runanga Tohu ko nga Pīhopa nga Minita me nga Reimana e ahei ana ki te pooti i te Hīnota o taua Pīhopatanga.

[Wahanga E]

[Porinihia...

HE AHA KOA, ko tetahi tangata, ko etahi tangata ranei e pa pouri ana ki tetahi hanga, ki tetahi whakatau ranei a taua Hīnota Pīhopatanga e ahei ana ki te tono ki te Hīnota Whānui, ki tetahi Poari, Kooti Pira i whakaturia e te Hīnota Whānui mo taua ahuatanga, a ma te Hīnota Whānui, ma te Kooti Pira ranei te whakatau whakamutungā mo aua tono.

8. Ka whai mana te Hīnota Whānui ki te waihanga ture whakahaere, whakarereke, whakakahore, whakahou ranei i nga ture kua oti ke te waihanga e te Hīnota o te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere.

9. [tohungia]

10. I nga wa e rapua ai he tangata hei whakakapi i te turanga Pīhopa mo tetahi Pīhopatanga, ma te Pīhopa Mātāmua e karanga, e whakahaere 'Te Runanga Tohu', e tohu ranei i tona Apiha hei kaiwhakahaere, ko nga mema mo taua Runanga Tohu ko nga Pīhopa nga Minita me nga Reimana e ahei ana ki te pooti i te Hīnota o taua Pīhopatanga.

[Wahanga F]

[Aotearoa...

Ko taua Runanga Tohu ko te hunga e ahei ana ki te pooti i runga i taua Hui Amorangi, a, kei raro hoki i te mana whakatakoto ritenga o Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa, o te Hīnota Whānui hoki. Kei taua Runanga Tohu te tikanga me pehea te whiriwhiri, te whakahaere, te whakatau, te whakaingoa hoki; heoi ano kia tau, i roto i te Runanga Tohu, i runga i te pooti a te nuinga o nga Minita, o nga Reimana ko wai e whakaingoaia hei Pīhopa ma ta ratou tuku ranei i te mana whakatau ki tetahi atu tangata, roopu ranei.

Ko te tuku ingoa kia whakaaetia tetahi tangata hei Pīhopa me whai i raro i nga ritenga o tenei Pouhere.

11. Ko te kaupapa whakaingoa tangata hei Pīhopa i tua atu i era kua whakararangitia, ma te Hīnota Whānui e whakatau. Heoi ano ko tenei, kia orite nga ahuatanga mo te whakatau, te whakaae, te whakapiri, te tuku-ki-raro, me te tautoko hoki, ki era i raro i te Rarangi 12 e whai ake nei.

12. Ma te Pīhopa Mātāmua e tuku te ingoa o taua tangata kua tohungia hei Pīhopa ki te Hīnota Whānui mehemea kei te noho te Hīnota, ki nga mema pooti katoa ranei o te Hīnota Whānui.

Mehemea ka tautokona e te Hīnota Whānui, (mehemea kei te noho), e nga mema ranei o te Hīnota Whānui, i te wa kahore kei te noho i raro i nga ture i waihangatia mo taua ritenga ma te Pīhopa Mātāmua e wawahi nga huarahi e mana ai taua tangata i whakaingoaia i muri tonu i tona tuhinga mai i tana whaka-aetanga ki te Pouhere, me tona piri, me tona tuku-ki-raro i te mana o te Hīnota Whānui, me tona whakaae ki taua whakaingoa tangata.

[Wahanga D]

[Nga Pīhopatanga ...

I tua atu i nga paihere a te Hīnota Whānui i whakatakoto ai, e ahei ana ia Runanga Tohu ki te whakatakoto tikanga mo te whiri-whiri, te whakahaere, te whakatau, te whakaingoa hoki, heoi ano kia whakatauria e Te Runanga Tohu, i runga i te pooti a te nuinga, nga pīhopa, o nga Minita, o nga Reimana ko wai e whakaingoaia hei Pīhopa; ma ta ratou tuku ranei i te mana whakatau ki tetahi atu tangata, roopu ranei.

Statute 653 2006

Ko te tuku ingoa kia whakaaetia tetahi tangata hei Pīhopa me whai i raro i nga ritenga o tenei Pouhere.

11. Ko te kaupapa whakaingoa tangata hei Pīhopa i tua atu i era kua whakararangitia, ma te Hīnota Whānui e whakatau. Heoi ano ko tenei, kia orite nga ahuatanga mo te whakatau, te whakaae, te whakapiri, te tuku-ki-raro, me te tautoko hoki, ki era i raro i te Rarangi 12, e whai ake nei.

12. Ma te Pīhopa Mātāmua e tuku te ingoa o taua tangata kua tohungia hei Pīhopa ki te Hīnota Whānui mehemea kei te noho te Hīnota, ki nga mema pooti katoa ranei o te Hīnota Whānui.

Mehemea ka tautokona e te Hīnota Whānui, (mehemea kei te noho), e nga mema ranei o te Hīnota Whānui, i te wa kahore kei te noho i raro i nga ture i waihangatia mo taua ritenga ma te Pīhopa Mātāmua e wawahi nga huarahi e mana ai taua tangata i whakaingoaia i muri tonu i tona tuhinga mai i tana whakaaetanga ki te Pouhere, me tona piri, me tona tuku-ki-raro i te mana o te Hīnota Whānui, me tona whakaae ki taua whakaingoa tangata.

[Wahanga E]

[Porinihia...

I tua atu i nga paihere a te Hīnota Whānui i whakatakoto ai, e ahei ana ia Runanga Tohu ki te whakatakoto tikanga mo te whiri-whiri, te whakahaere, te whakatau, te whakaingoa hoki, heoi ano kia whakatauria e Te Runanga Tohu, i runga i te pooti a te nuinga nga pīhopa, o nga Minita, me nga Reimana ko wai e whakaingoaia hei Pīhopa, ma ta ratou tuku ranei i te mana whakatau ki tetahi atu tangata, roopu ranei.

Statute 653 2006

Ko te tuku ingoa kia whakaaetia tetahi tangata hei Pīhopa me whai i raro i nga ritenga o tenei Pouhere.

11. Ko te kaupapa whakaingoa tangata hei Pīhopa i tua atu i era kua whakararangitia, ma te Hīnota Whānui e whakatau. Heoi ano ko tenei, kia orite nga ahuatanga mo te whakatau, te whakaae, te whakapiri, te tuku-ki-raro me te tautoko hoki, ki era i raro i te Rarangi 12, e whai ake nei.

12. Ma te Pīhopa Mātāmua e tuku te ingoa o taua tangata kua tohungia hei Pīhopa ki te Hīnota Whānui mehemea kei te noho te Hīnota, ki nga mema pooti katoa ranei o te Hīnota Whānui.

Mehemea ka tautokona e te Hīnota Whānui, (mehemea kei te noho), e nga mema ranei o te Hīnota Whānui, i te wa kahore kei te noho i raro i nga ture i waihangatia mo taua ritenga ma te Pīhopa Mātāmua e wawahi nga huarahi e mana ai taua tangata i whakaingoaia i muri tonu i tona tuhinga mai i tana whakaaetanga ki te Pouhere, me tona piri, me tona tuku-ki-raro i te mana o te Hīnota Whānui, me tona whakaae ki taua whakaingoa tangata.

[Wahanga F]

[Aotearoa...

Kei te Hīnota Whānui, kei tetahi roopu ranei i tohungia e ia, te mana whakatakoto ture, whakatakoto ritenga kia eke ai, kia mohiotia ai tana whakatau i te wa kahore te Hīnota Whānui e noho ana.

[Nga Pīhopatanga ...

Kei te Hīnota Whānui, kei tetahi roopu ranei i tohungia e ia, te mana whakatakoto ture, whakatakoto ritenga kia eke ai, kia mohiotia ai tana whakatau i te wa kahore te Hīnota Whānui e noho ana.

[Porinihia...

Kei te Hīnota Whānui, kei tetahi roopu ranei i tohungia e ia, te mana whakatakoto ture, whakatakoto ritenga kia eke ai, kia mohiotia ai tana whakatau i te wa kahore te Hīnota Whānui e noho ana.

[Wahanga D]

[Wahanga E]

[Wahanga F]

WAHANGA G

TIROHANGA WHĀNUI

1. I raro i tenei Pouhere, i te Kohikohinga o nga Ture Tumau mehemea kahore i te hangai ki nga kupu o roto i era, mehemea ranei e ata whakakore ana i nga kupu me nga korero e pa ana ki te Rikonatanga, ki te Pirihitanga me te Pīhopatanga (a, he ata titiro ki enei kupu engari me te kore ano e whakakuiti i te tikanga Whānui o aua kupu, "Pīhopa", "Pirihi", "Rikona", "Kaiawhina Pirihi", "Minita Heparā", "Minita Pariha", me te "Minita") ko enei katoa e taurite ana tona hangai ki te tane me te wahine. I roto i nga Ohaki o te Hahi e ahei ana kia whakaurua nga kupu tohu wahine mo nga kupu tohu tane kia orite ki enei ritenga i runga ake nei i nga wa me nga ahuatanga i hiahiaia.
2. I raro i tenei Pouhere, i te Kohikohinga o nga Ture Tumau mehemea kahore e tauwhainga ana ki tona rarangi korero, mehemea kahore he kupu whakamarama hei whakataha, hei paihere ranei i taua whakamarama, ko te tino ia o aua kupu me aua tatai korero ko enei ka whakapuakina nei, ara:

Ko nga kupu mo 'tetahi mea' e hui atu ana ki 'etahi atu o aua mea', ko nga kupu hoki mo 'etahi mea' e hui atu ana ki te kupu mo 'tetahi o aua mea'.

Ko nga kupu whakaatu mo te tane, mo te wahine ranei, e taea te whakawhitiwhiti.

Ko te kupu "Minita" e hangai ana ki te hunga katoa kua whakawahia ki te Turanga Tapu, a, e pupuri ana i te mana whakahaere mo tetahi pariha i te raihana ranei o te Pīhopa, i te whakaaetanga ranei a te Pīhopa hei kaiwhakahaere karakia i roto i te Hahi. Kei waho te Pīhopa i tenei karangatanga.

"Kō ngā tikanga karakia" arā tētahi o ēnei e whai ake nei: (a) Kō ngā Ōhākī, me (b) Kō ētahi karakia e whakamanangia ana e te Ture Whakamana i te Hāhi o Ingarangi, 1928, me (c) Kō ētahi atu karakia e whakamanangia ana e Te Wahanga G Ture XIV o ngā Ture o te Hīnota Whānui.

3. Ko nga awangawanga e tupu ake mo te whakamarama i te Pouhere kua whakararangitia nei mo te Hahi i tenei wa, me tuku tona whakatau ki te Hīnota Whānui, ki tetahi Roopu Whiriwhiri Take i whakaturia e taua Hīnota Whānui mo taua take.
4. Ka tau te tika ki te Hīnota Whānui ki te whakarereke, ki te whakatika, ki te whakakahore ranei i nga whakaritenga katoa, i tetahi ranei o enei whakaritenga, haunga hoki era kua tapaina he **RITENGA PUMAU**.

HE AHA KOA kia kua tetahi whakarereke e whakaaetia kia tae ra ano te tono ki te Hīnota Whānui, a kia whakaaetia ra ano e Te Runanganui o Te Pīhopatanga o Aotearoa, e Te Hīnota hoki o te Pīhopatanga o te Tikanga o Nga Moutere, me te nuinga o nga Hīnota o nga Pīhopatanga o te Tikanga Pākēha, a, kia whakaaetia e te Hīnota Whānui i te huihuinga i muri tonu mai.

5. I raro i nga whakahaere o tenei Pouhere kia taurite te panui ki te reo Māori ki te reo Pākēha.

[Wahanga G]